

неконституційними. Хоча, з іншого боку, у них закладено певний потенціал стримування від учинення корупційних кримінальних правопорушень [2, с. 28].

6. Певні вади має передбачений у п. 27 ч. 2 ст. 1.3.1. проекту термін «обман». Його визначено як повідомлення завідомо неправдивих відомостей або приховування певних відомостей, які особа зобов'язана була повідомити. Дискусію породжує передусім вказівка на зобов'язання особи повідомити певні відомості. Відразу виникає запитання: а хто її зобов'язав і чим це передбачено? З огляду на неможливість у певних випадках відповісти на ці запитання, буде складно довести наявність обману.

Список використаних джерел

1. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Комплексне реформування кримінального законодавства України. Перший вагомий крок зроблено. *Юридичний вісник України*. № 46 (1323). С. 12–13.

2. Вознюк А. А. Корупційні кримінальні правопорушення: концептуальні проблеми в контексті реформування кримінального законодавства України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 21–32. doi: <https://doi.org/10.33270/04202002.21>.

Акімов Михайло Олександрович,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПИТАННЯ ЩОДО НЕДОЦІЛЬНОСТІ ЗБІЛЬШЕННЯ КІЛЬКОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ НОРМ У ПРОЄКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ)

Чинний КК України [2], окрім загальної норми про відповідальність за захоплення заручників (ст. 147), містить і дві спеціальні – ст. 349 та 349-1. Розмежування даних кримінально протиправних діянь відбувається за колом потерпілих (ними можуть бути, відповідно, або будь-яка особа, або представник влади, працівник правоохоронного органу та їх близькі родичі, або журналіст, його близький родич та член сім'ї).

Як відомо, розділ XV «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян» Особливої частини чинного КК (порівняно з главою IX «Злочини проти порядку управління» КК України

1960 р.) містить значно ширший перелік норм, що передбачають більш сувору відповідальність за злочини проти представників влади, працівників правоохоронних органів, їх близьких родичів та деяких інших категорій осіб (серед яких і ст. 349). Та навіть за цих умов даний розділ продовжує збільшуватись: Законом від 14 травня 2015 року № 421-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» [3] його було доповнено низкою статей (у тому числі і ст. 349-1).

Слід констатувати, що зазначене обумовлене, зокрема, і таким відверто суб'єктивним фактором як реалізація популістських прагнень певних суб'єктів законодавчої ініціативи. Внаслідок цього відбувається нічим не обгрунтоване посилення санкцій чинних кримінально-правових норм, доповнення їх новими кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими обставинами та навіть введення до КК України нових статей (без належного вивчення соціально-економічної обумовленості криміналізації певних діянь). Саме на прикладі спеціальних норм про відповідальність за захоплення заручників можна продемонструвати хибність такої тенденції у законотворчості.

По-перше, обидві спеціальні норми (порівняно із загальною) фактично не диференціюють відповідальність за рівнем небезпеки вчиненого – мета посягання сформульована однаково, але коло можливих адресатів вимог звужене і при цьому, незважаючи на статус потерпілого, безпосередній зв'язок між його службовою / професійною діяльністю та посяганнями, передбаченими ст.ст. 349 та 349-1 КК України, у нормах не закріплений (на відміну від, зокрема, ст.ст. 342-348-1 та 350-352, у яких міститься вказівка на відповідний мотив вчинення конкретного діяння). Незрозуміло, чому зі змісту спеціальної норми не вбачається її «спеціальний» характер – зв'язок між діяльністю потерпілого та потребою її посиленої кримінально-правової охорони.

По-друге, коло потерпілих, які потребують посиленого захисту, далеко не вичерпане тими особами, які перераховані у ст.ст. 349 та 349-1 КК України. Цілком ймовірно, що більш суворого покарання об'єктивно вимагає захоплення як заручників громадських діячів, суддів, народних засідателів, присяжних, військовослужбовців, членів екіпажів повітряних, річкових або морських суден, персоналу рухомого складу залізничного транспорту, працівників небезпечних, вибухонебезпечних підприємств та ін. До того ж ужиті у цих

статтях терміни «близькі родичі» та «близькі родичі чи члени сім'ї» обмежують коло потерпілих від цих злочинів (адже вплив на правоохоронця, представника влади, журналіста можна здійснити і через родича, який не є близьким, або через особу, яка формально ще не є чи вже не є родичем або членом сім'ї).

По-третє, у спеціальних нормах (на відміну від загальної) відсутні кваліфікуючі обставини. Отже, належна кримінально-правова оцінка діяння при його вчиненні щодо неповнолітнього, або при поєднанні з погрозою знищення людей чи у разі настання тяжких наслідків є проблематичною. Чи можлива або неможлива кваліфікація вказаного із посиланням на ч. 2 ст. 147 КК України? У науці кримінального права немає єдиної точки зору із зазначеного. Проте на наш погляд, якщо загальна норма виступає єдиною підставою кримінальної відповідальності, застосування спеціальної вимагатиме додаткової кваліфікації, коли вчинене виходитиме за межі захоплення або утримання специфічного потерпілого як заручника, і винна особа зазіхатиме на інший об'єкт кримінально-правової охорони. Найперше це стосується застосування насильства: на відміну від ч. 2 ст. 147 КК України, що охоплює майже всі випадки спричинення фізичної або психічної шкоди здоров'ю особи, кваліфікація за ст. 349 чи 349-1 КК України потребує посилання, зокрема, і на ст.ст. 125, 126 та 129 (оскільки заподіяння ударів, побоїв та погроза вбивством не передбачені у спеціальних нормах і не охоплюються їх складами). Вважаємо, що неоднаковий підхід до кримінально-правової оцінки подібних діянь створює умови для порушення принципів рівності громадян перед законом та недопустимості подвійного притягнення до відповідальності за одне і те саме діяння (ст. 24 та 61 Конституції України [1]).

По-четверте, наявність одночасно трьох статей про відповідальність за захоплення заручників викликає лише зайві складнощі у їх розмежуванні та може призвести до утворення штучної ідеальної сукупності (а звідси і до необґрунтованого посилення покарання), якщо серед декількох заручників опиниться особа, яка є (чи, навпаки, не є) потерпілою згідно спеціальної норми. Дійсно, як кваліфікувати дії особи, якщо вона не мала наміру захоплювати як заручника близького родича працівника правоохоронного органу, а така особа випадково опинилась серед заручників, або якщо серед декількох захоплених у заручники журналістів виявився пересічний громадянин? У такій ситуації матиме місце саме

ідеальна сукупність злочинів, а не конкуренція норм, правило вирішення якої загальновідоме. Так само незрозуміло, як кваліфікувати дії винної особи при її згоді обміняти заручника на працівника правоохоронного органу (особлива якщо останній сам запропонував такий обмін).

По-п'яте, вірогідність захоплення як заручника осіб із числа перерахованих у диспозиціях спеціальних норм вкрай мала (за даними судової статистики, протягом 2014–2019 років зареєстровано лише 2 кримінальних провадження за ст. 349 і жодного за ст. 349-1 КК України [4; 5]).

З огляду на викладене ми вважаємо, що завдання посиленого кримінально-правового захисту представників влади, працівників правоохоронних органів, журналістів, їх близьких родичів та членів сім'ї за новим КК України можна вирішити шляхом доповнення загальної норми про захоплення заручників кваліфікуючою обставиною вчинення даного діяння «щодо державного чи громадського діяча, судді, народного засідателя, присяжного, представника влади, працівника правоохоронного органу, військовослужбовця, журналіста чи їх близьких родичів або членів сім'ї у зв'язку з державною або громадською діяльністю особи або виконання нею службових чи громадських обов'язків». Зазначеного достатньо для забезпечення більш суворої відповідальності за посягання щодо перерахованих категорій осіб. До того ж таке формулювання точніше відобразатиме сутність вчиненого (особливий статус потерпілого, безпосередній зв'язок із його службовою або громадською діяльністю) і не звужуватиме коло можливих адресатів вимог. Нарешті, якщо захоплення заручників мало місце за наявності інших кваліфікуючих обставин, не буде потреби застосовувати інші норми (як-от, про посягання на здоров'я особи).

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів : Закон України від 14 травня 2015 року № 2341-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421-19#n8>.

4. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2014–2018 роках. URL: <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Zbirnik%202014-2018.pdf>.

5. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2019 році. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Zbirka_analit_tablic_2019.pdf.

Александренко Олена Віталіївна,
науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення
та судової експертології ННІ № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
Женунтій Володимир Іванович,
провідний науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної
власності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, старший науковий співробітник

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ВАГІТНОЇ ЖІНКИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Згідно ст. 24 Конституції України, рівність прав жінки і чоловіка забезпечується також правовим захистом матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [1, с. 10]. Вказані конституційні гарантії правового захисту материнства і дитинства знайшли відображення та подальший предметний розвиток і у кримінальному законодавстві України.

Спрямованість і зміст кримінально-правового захисту прав і свобод вагітної жінки визначаються її правовим положенням. У національному законодавстві виділяються нормативні положення, що охороняють і захищають права і свободи: жінки, яка вчинила злочин у стані вагітності; та вагітної жінки, яка зазнала від злочинного посягання. Вказані правові норми забезпечують охорону і захист прав і свобод вагітної жінки на: 1) загальному рівні, при якому сам факт вчинення злочину вагітною жінкою